

Gaat de nieuwe politieke cultuur tot op het bot?

Eric Corijn

Politiek filosoof VUB/Tilburg - Charta '91

Op zondag 9 februari is met Vitrolles een vierde Franse stad in handen van het Front National gevallen. Voor het eerst haalt het Front een absolute meerderheid (52,48%). Uittredend burgemeester Anglade is de corruptie en interne crisis binnen de lokale PS niet te boven gekomen. De 'vote républicain' heeft ook niet gewerkt, omdat de in de eerste ronde uitgeschakelde kandidaat van rechts, Guichard, geen duidelijke stemoproep deed (daarin gesteund door oud premier Balladur). Dat verklaart misschien ook het grote aantal onthoudingen (19,08%) en ongeldige stemmen (5,18%). De nieuwe burgemeester is dus Catherine Mégret, die openlijk als een marionet optreedt voor haar niet verkiesbare man Bruno, de leider van de zogenaamde 'moderne' vleugel van de partij van Le Pen. Sinds die overwinning leeft Frankrijk op de politieke agenda van Le Pen, met culturele repressie in Toulon en een repressievere aanpak voor de illegale vreemdelingen. Op beide fronten strijdt de culturele wereld, daarin gevolgd door vele democraten, tegen wat de 'lepenisering' van de geesten wordt genoemd. Want zo de sympathie voor de verzetsbeweging groot is, dan steunt toch ook twee derde van de opinie de strenge wet Debré. Langzaam sluiten zich de geesten. Autoritaire politiek wordt gebanaliseerd. De dreiging van extreem-rechts is reëel.

En België?

Natuurlijk zijn er verschillen met België, al was het maar door het verschillende kiessysteem. Maar tenminste vier punten zijn vergelijkbaar.

- Na een eerste doorbraak, op basis van plat racisme, komt bij extreem-rechts een zogenaamde 'modernistische vleugel' naar voren, kandidaat voor de macht met een 'realistisch', autoritair alternatief. Vergelijk de medewerking van het

Vlaams Blok aan de 'nieuwe politieke cultuur' in Vlaanderen of de respectvolle media-aandacht die Annemans via de zaak Dutroux heeft opgebouwd. De banalisering sluipt verder.

- De overwinning in Zuid-Oost Frankrijk steunt op een economisch en sociaal kerkhof en op het bankroet van de sociaal-democratie. Die heeft er jaren de plak gezwaaid, verweven in affaires en ingewikkelde machtsstructuren. Vergelijk met de sociale en politieke ontwrichting in Wallonië, met de industriële ontmanteling door Europese concurrentie en met de schandalen binnen de PS.

- In aanwezigheid van een 'respectabel' extreem-rechts en een 'corrupte' sociaal-democratie, laat burgerlijk rechts de 'republikeinse eenheid' (het cordon sanitaire) vallen en kiest ze zelf voor een verrechtsing. De belangrijkste vijand is niet het FN maar links, zeggen nu het RPR en het UDF. Vergelijk de draai die ook hier plaatsvindt bij een deel van de CVP en bij de VLD. In verschillende politieke en mediamiddens wijst men een verder isoleren van het Blok af en wil men het geweer van schouder veranderen.

- Tenslotte treedt in Zuid-Frankrijk een gewenning op, waarbij het steeds moeilijker wordt een dam op te werpen tegen het cultureel offensief dat een sociale uitsluiting begeleid. Ook hier voelt men zulke 'normalisering' (van de gemeenschappelijke schilderijtentoonstelling van Eyskens en Daems, tot het ontbijt van Renaat Landuyt met Annemans is een grote weg afgelegd. Ouwe jongens onder elkaar?).

Structurele oorzaken

De Belgische crisis diept zich intussen uit. Het parlement, dat het beleid aan een volmachten-regering overdroeg, speelt detective in de onderzoekscommissies 'Dutroux', 'Ruanda', 'de Bende',

... De gangbare volkse opvatting over de politiek, die voortdurend als 'anti-politiek' werd afgedaan, blijkt (meer dan) waar te zijn. In omzeggens alle instellingen zitten corruptie, intrige en machts-spelletjes. Bij elke onthulling, valt het steeds moeilijker te geloven dat het gaat om 'uitzonderingen', 'rotte appels' of 'overblijfsels uit het verleden'. Waarom komt de volledige waarheid zo moeilijk boven water? Wie saboteert het onderzoek in de Dutroux-zaak? Wat heeft de CVP (en de kerk? en het hof?) te verbergen in Ruanda? Waarom werd in het Bende-onderzoek de piste naar extreem-rechts en de rijkswacht afgeschermd? Worden de verantwoordelijken aangewezen of blijft alleen Connerotte gesanctioneerd? Hoeveel politici en andere mandatarissen zwijgen vandaag nog over zaken die morgen een schandaal zijn?

Neen, het gaat niet om marginale toevalligheden. De dysfuncties, de schandalen en de corruptie kunnen niet alleen worden toegeschreven aan de persoonlijkheid van de individuele politicus of ambtenaar. Er is iets structureels aan de hand. Het wordt dus tijd dat er ook over diagnoses kan worden gediscussieerd. Want daarin liggen de criteria besloten om de voorgestelde 'oplossingen' of 'vernieuwingen' te beoordelen.

Verdelers en ontvangers

Het zichtbare deel van de crisis is de verbrokkeling van een machtssysteem waarin elkeen zich op zijn kavel ongenaakbaar expert voelde, waarin de professionelen-politici, rechters en journalisten minachtend over de basis, de kiezers of de klanten regeren. Rechtstreekse druk of controle, en bovenal discussie, werd vervangen door succes in de media en dienstbaarheid aan de achterban. Verkiezingen werden daardoor steeds duurder marketingoperaties, waarin ideeën en programma's werden vervangen door slogans en geretoucheerde portretten. Politiek is commercie, en daardoor zijn politici omkoopbaar en zeer kwetsbaar geworden. Daardoor zijn ze gevoeliger geworden aan geld dan aan meningen van het volk. En dat geld was ook beschikbaar!

Dan is er de andere kant van de medaille die zelden wordt belicht. Als de SP en de PS smeer-geld hebben gekregen, als de CVP en de PSC en de VLD verleidingsgiften hebben geboekt, dan is

dat toch van een bedrijfswereld - Agusta, Dassault, Decaux, of andere obussen- of milieubox-fabrikanten - die miljoenen in hun kosten voorzien om politici te 'beïnvloeden'. En evenmin als bij de politici, gaat het hier om uitzonderingen of rotte appels. Illegale praktijken behoren tot de 'normale' functionering van deze markteconomie [1].

De mondialisering en de deregulering van de wereldeconomie heeft de georganiseerde misdaad nog meer op de voorgrond gebracht. De kleine criminaliteit wordt uitgebreid belicht en politiek ge- en misbruikt. De economische en politieke macht van de grote illegale netwerken blijft echter in de schaduw. Volgens de UNO is de internationaal georganiseerde criminaliteit jaarlijks goed voor zo'n 1000 miljard dollar. Dan hebben ze het over drugstrafiek, wapenhandel, smokkel in nucleair materiaal en andere maffiazaken in de prostitutie, deviezenhandel of gokwereld. De crisis in landbouw en industrie van vele onderontwikkelde landen verstikt in de openbare schuld en de politiek van de werelddbank, stuwt ze overigens naar de illegale drugsproductie: coca in Boliviaë, hasj in Marokko, opium in de Oekraïne. Bedenk daarbij dat er zo'n 3000 miljard dollar privé-kapitaal vanuit de 55 belastingparadijzen wordt gestuurd [2]. En dat al dat geld wordt witgewassen en mooi gerecycleerd. Zo'n 20% van het wereldproduct wordt dus met zwart geld geregeld! Dat geld wordt in de normale economie gepompt, neemt de controle van belangrijke economische sectoren, is vitaal voor een aantal bankverrichtingen. Kortom de georganiseerde corruptie en het illegale geld bepalen voor een belangrijk en een groeiend deel de condities voor een moordende concurrentie op wereldvlak [3]. In die neo-liberale wereld neemt de sociale ongelijkheid steeds toe. Slechts 500 miljoen mensen op de 5 miljard leiden een decent leven. De 358 rijkste mensen hebben samen meer dan de 45% armsten (2,6 miljard mensen) [4]! Dat is de wet van de concurrentiecapaciteit, door sommigen zo sterk bejubeld.

Welke maatschappij willen wij eigenlijk?

Mondialisering, deregulering en privatisering hebben de macht van de politieke overheid ver-

zwakt. De overheidsinstellingen worden kwetsbaarder en dus ook makkelijker geïnfiltrerd. Zwart geld, misdaad en omkoping op grote schaal leiden naar chantage en dus sexfuiwen. Gezien onze dubbele moraal is sex-informatie het meest directe drukingsmiddel. Op die manier is er een markt voor mensenhandel en kinderverkrachters. Die zal niet met een nieuwe conservatieve moraal worden bestreden, wel integendeel! De geldeconomie houdt zowel de heersende moraal, als de ondernemingen en de politiek in haar greep omdat ze haar macht legitimeert vanuit een winstethiek.

Maar tot op dat bot wordt niet gegaan. "La, on ne nous laisse pas faire!" Een discussie over de maatschappij waarin wij leven staat niet op de agenda van de media en van de technocraten, die dossier per dossier, schandaal per schandaal aanpakken. Aanpakken, daarom nog niet oplossen. Zal het raadsel van de Bende van Nijvel, dat steeds meer stinkt naar uiterst-rechts in de rijks-wacht, ooit opgelost worden? Zullen we ooit de moordenaars van Karel Van Noppen en de bazen van de hormonenmafia kennen? Hoe ver staat het met het onderzoek naar de verspilde miljarden overheids-geld in KS? Waarom hebben de jarenlange Van Rossum-processen niet één van de (zwarte) geldschietters van de speculant aangewezen? Zal de belastingfraude van de banken echt worden aangepakt: 24 banken die tot 1990 via het forfaitair buitenlands belastingskrediet fraudeerden; 27 miljard en 300 bedrijven die in de KB-Lux-affaire zitten; de zaak van het ontduiken van de tax op de beursoperaties... of opteert men voor een verdere afzwakking van de fiscale diensten? Of zullen ook deze onderzoeksverslagen het lot van dat van de eerste Bendecommissie of dat van de Gladiocommissie ondergaan?

Nieuwe omgangsvormen

Dat die werking van de politiek niet erg populair is nu toch wel genoeg duidelijk geworden. De Witte Mars van 300.000 mensen voorafgegaan door stakingen en betogingen in scholen en fabrieken, gevolgd door een veelkleurige mars van 60.000 mensen in Clabecq, gevolgd door wekelijkse kleine witte marsen, gevolgd door de oprichting van tientallen Witte Comités, gevolgd

door de strijd tegen de sluiting van Renault in Vilvoorde door de voorbereiding van een Witte Staten-Generaal in het najaar, gevolgd door... Het blijft toch signalen van de burger regenen. In verscheidene werkgroepen en netwerken, de één al wat meer dan de andere gesteund door de pers en het establishment, wordt gezocht naar politieke alternatieven. De meeste initiatieven blijven nog steeds gekenmerkt door relatieve onafhankelijkheid zowel van de partijen als van de instellingen. Die mobilisatie van de civiele maatschappij is uitzonderlijk en kan bijdragen tot het uitdiepen van de democratie. Dat élan mag niet worden afgebroken, willen we niet de Zuid-Franse scenario's benaderen.

Daartoe moet echter een gunstige politieke uitweg worden gezocht en dat ligt niet voor de hand. De discussie over zulk perspectief, waarin de zelfstandige werking van de burgers niet wordt gerecupereerd voor partijpolitiek of institutionele doeleinden, maar waarin het burgerinitiatief met goed gevolg de politieke agenda kan halen; die discussie is nog niet van de grond gekomen. En dat zal vooral moeten gebeuren buiten de bestaande structuren. Zowel politici als media lijken zich niet te kunnen losmaken van hun machtspositie en hun routines (zij willen altijd de agenda bepalen), en dat precies is deel van het probleem van de verstarde democratie. Van zodra een andere omgang met macht aan de orde komt, verkramp het systeem.

Het vertoon dat wordt opgevoerd rond de *Nieuwe Politieke Cultuur (NPC)* stemt niet erg vrolijk. Te veel navelstaanderij en te weinig samenlevingsproblemen! Een echte NPC vraagt om een hernieuwde discussie over het samenlevingsmodel dat wordt voorgesteld. Ze vraagt naar het durven uitdiepen en durven volhouden van het debat (ook als een 'Ervaren Gids' het zwijgen oplegt). Twee discussiepunten lijken ons voor de verdediging van de democratie, het behoud van de rechtsstaat en de uithouw van een sociale rechtvaardigheid vitaal. Ze staan vandaag (nog) niet op de politieke agenda en velen willen dat ook kost wat kost zo houden.

1. Alle analyses convergeren op het punt van de band tussen de groei van de georganiseerde misdaad, de deregulering van staat en markt, de

groeïende sociale ongelijkheid en de ongecontroleerde macht van het financieelkapitaal. Elke discussie over de verdediging van een welvaartsstaat, over een sociaal Europa, over verdediging van rechtsregels is pure cinema als men weigert het vrij verkeer van kapitaal te reguleren, doorzichtig te maken en te belasten. Een kadaster van en een belasting op het vermogen, doorzichtigheid van geldverkeer, een belasting op de transacties, een doortastend optreden tegen fraude, kortom een nieuwe fiscaliteit... dergelijke maatregelen worden zelfs niet besproken! Dat is een echte doofpot. Die problemen aanpakken is niet alleen noodzakelijk om de corruptie en de maffia te dwarsbomen en het staats- en juridisch apparaat te zuiveren. Ze leveren bovendien geld op om de loodzware staatsschuld echt aan te pakken en om een sociaal beleid te ontwikkelen waarin echt wordt gezocht naar werkgelegenheid. Door de investeerders aan duidelijke afspraken te houden, door arbeidstijdverkortung en arbeidsherverdeling, door - vooral de collectieve - vraag te stimuleren, door te investeren in sociale taken,... Want, ook dat is gekend, arbeid blijft het belangrijkste sociale bindmiddel en de massale werkloosheid is de belangrijkste bron van onzekerheid, dualisering, sociale afbraak en van extreem-rechtse groei. Een nieuwe politieke cultuur zonder maatschappelijk project is wind. Nieuwe hoop is nodig in de strijd tegen onveiligheid en onzekerheid en dat is geen kwestie van een betere communicatie met de burger, maar van een grondig bijsturen van het beleid [5].

2. Het is ook opvallend hoe de politici hun nieuwe politieke cultuur als een intern probleem binnenskamers bediscussiëren. Een andere deontologie voor de beroepspolitici, een herorganisatie van de partijen, een nieuw evenwicht binnen de instellingen, daarover gaat het. Een vernieuwde band met de burger lijkt niet tot de prioriteiten te behoren. Nochtans is dat de laatste vijf jaar expliciet aan de orde. De representatieve democratie is geëvolueerd naar een plaatsvervangende democratie, terwijl er intengedeel nood is aan een participatiedemocratie. De instellingen werken gesloten, blijven ondoorzichtig, gedomineerd door enkele machtscentra, voorbehouden aan experts en professionelen, met partijen die

slechte mediërende structuren zijn. De werking van de democratie is onaangepast aan de 'nieuwe' burger. Die is beter geschoold en geïnformeerd dan voorheen. Die blijft wel maatschappelijk actief, maar is minder te vatten in één ideologie, één zuil, één partij. Nochtans blijven de drie traditionele families met hun zuilen de instellingen domineren. Na de CVP-staat, na l'Etat-PS, zal ook de partij-staat in verval geraken. Een discussie over de instellingen dringt zich op. Referenda en petitieën benaderen de burger als een kiezer, als individu. Maar het probleem ligt in de niet vertegenwoordiging van bepaalde maatschappelijke, zij het tijdelijke en wisselende, stromingen. Een flexibele projecten-partij, waaraan het 'Centrum voor Politieke Vernieuwing' denkt, biedt ook geen oplossing, zolang er geen discussie komt over open en toegankelijke instellingen.

Maatschappelijke discussie

Democratie en rechtsstaat kan en mag niet meer gedacht worden als een van de samenleving afgescheiden professioneel apparaat. Ontsluit de instellingen! Daartoe moeten publieke fora, waar burger en mandatarissen dwingend en rechtstreeks met elkaar in gesprek kunnen komen, invloed hebben op de politieke agenda. De neergang van het traditionele middenveld en de mediatisering en commercialisering van de politiek hebben de democratie uitgehold. Een nieuw democratisch functioneren vereist het herstel van het maatschappelijk debat (en dat is wat anders dan een paneldiscussie in de *Zevende Dag*). Dat herstel vereist de invoering van open en voor iedereen toegankelijke bruggen tussen civiele maatschappij en staatsinstellingen.

Het is hoog tijd voor een echte brede maatschappelijke discussie over de toekomst in de Europese context van morgen. Een status quo is onhoudbaar: ofwel komt er meer democratie ofwel minder, ofwel komt er meer sociale gelijkheid ofwel minder, ofwel komt er meer culturele vrijheid ofwel minder. Het centrum-discours kan de koers niet houden. Na vijftien jaar is de balans van de regelaars en de loodgieters duidelijk, de 'nieuwe werelorde' is een chaos, het 'discours unique' is gediscrediteerd.

Wie zijn de politici die de Witte beweging (en verwante initiatieven) echt au sérieux nemen en met haar willen optrekken? Zij moeten de bestaande institutionele agenda's, gericht op recuperatie, status quo en partijdiscipline durven conteren. De bestaande orde biedt geen verweer tegen de verglijding. Dat heeft het schandaal Renault nogmaals aangetoond. Het is te laat de put gedelgd als... Werk maken van een radicaal democratisch en sociaal alternatief kan niet in continuïteit met het huidige beleid, dat is de centrale les van het Coppieters/De Batselier-Sienjaal. Het tij keren vereist dat ook in de nieuwe politieke cultuur tot op het hot wordt gegaan. Tenzij men het bruin 'alternatief' beter vindt.

[1] Het is opvallend hoe moeilijk het wordt gemaakt om die hypothese vrijuit te bediscussieren. Ronald Commers heeft die discussie in *De Morgen* geopend over de context van de Witte Mars, maar hij werd door de collega's niet ernstig genomen. Ook de media zijn zeer selectief in het onderzoek naar mogelijke verklaringsmodellen. Verhalen over de modernisering van de instellingen of over zuiveringsrituelen lijken minder bedreigend, liggen 'beter in de markt'.

- [2] Zie Michel Chossudovsky, *La corruption mondialisé*. In *Manière de Voir* 33, *Le Monde Diplomatique*, februari 1997.
- [3] De 'boom' in Zuid-Oost-Azië wordt voor een belangrijk deel gefinancierd met gerecycleerd heroïnegeld. De privatisering van het Oost-Europese openbaar bezit kwam vooral de maffia ten goede. Volgens een recente studie van de Academie voor Wetenschappen in Moskou zou 40% van de economie, de helft van de handelspanden in Moskou, tweederden van de handelsinstellingen, in het totaal van zo'n 35.000 bedrijven, 400 banken en 150 staatsbedrijven in handen van de georganiseerde misdaad zijn. In de Russische federatie zouden zo'n 1300 misdaadorganisaties actief zijn. (Chossudovsky, o.c.)
- [4] *Le Monde*, 17 juli 1996.
- [5] Wat bedoelde premier Dehaene precies toen hij zei dat er misschien te veel aandacht werd besteed aan de 3% Maastrichtnorm en te weinig aan maatschappelijke problemen? Hoe valt die uitspraak te rijmen met het strikt aanhouden van de monetaristische regeringskoers? Of was het gewoon occasionele demagogie onder druk van de emotionele omstandigheden? Nochtans werd daar een kernvraag aangeraakt: is het Europese monetaristische éénmakingsbeleid te verzoenen met het behoud van een welvaartsstaat gesteund op een Keynesiaans vraagbeleid? Het antwoord is nu duidelijk neen. Maastricht steunen, betekent sociale afbraak. Dat hebben Clabecq en Vilvoorde nog maar eens geïllustreerd.